

VISUALISERING ONTWIKKELING MORTELGEBIED

MORTELPROJECT VI

(intern rapport nr.)

DR. M.W.J. DE BRUIJN

Stadionlaan 41
3583 RB Utrecht
Tel. 030 254 19 94
E-post: mwjdebruijn@casema.nl

Utrecht, december 2006

Om de middeleeuwse ontwikkeling van het Mortelgebied zoals beschreven en geanalyseerd in de inmiddels uitgebrachte verslagen inzichtelijker te maken, bevat dit aanvullend verslag een plattegrond en een schema, vergezeld van toelichtingen en verwijzingen naar de betreffende verslagen. Hierbij dient men zich te realiseren dat vanwege de vele onzekerheden betreffende de ligging en afmetingen van de beschreven percelen ook de hier weergegeven plattegrond noodgedwongen gedeeltelijk een schematisch karakter heeft.

Zoals in de verslagen is beschreven, was het gebied de Mortel – gelegen tussen de Dieze achter de Verwerstraat en achter de percelen van respectievelijk de Waterstraat, de Keizerstraat, de Sint-Jorisstraat, de Oude Hulst, de Weversplaats en de Beurdsestraat – aanvankelijk een groot open terrein, waarschijnlijk met een agrarische bestemming en aangeduid als *magnus ortus*, grote tuin. Al aan het eind van de veertiende eeuw was dit gebied van noord naar zuid doorsneden door de straat De Mortel, in de Middeleeuwen ook het Mortelstraatje genoemd. In een schepenaakte van 4 september 1390 is sprake van een weg over het erf van Aart van Beek en over de daar gelegen brug.¹ Dit Mortelstraatje voerde vanaf de Keizerstraat/Waterstraat in zuidelijke richting naar de *mansio* en het boerenbedrijf aldaar en vervolgens verder naar de Weversplaats. Het gebouwencomplex zal zich bevonden hebben ten zuiden van de daar oost-west stromende Diezetak. Het Mortelgebied was al in de veertiende eeuw geheel omgeven door een gracht of sloot.² Deze sloot wordt onder de benaming *Mortelgrave* vermeld als achtergrens van percelen met bebouwing aan het merendeel van de hierboven genoemde straten. Het precieze verloop van de Mortelgrave is slechts op een enkele plaats archeologisch vastgesteld en kan verder slechts voor een deel verondersteld worden aan de hand van de perceelsgrenzen op het kadastraal minuutplan van 1832.

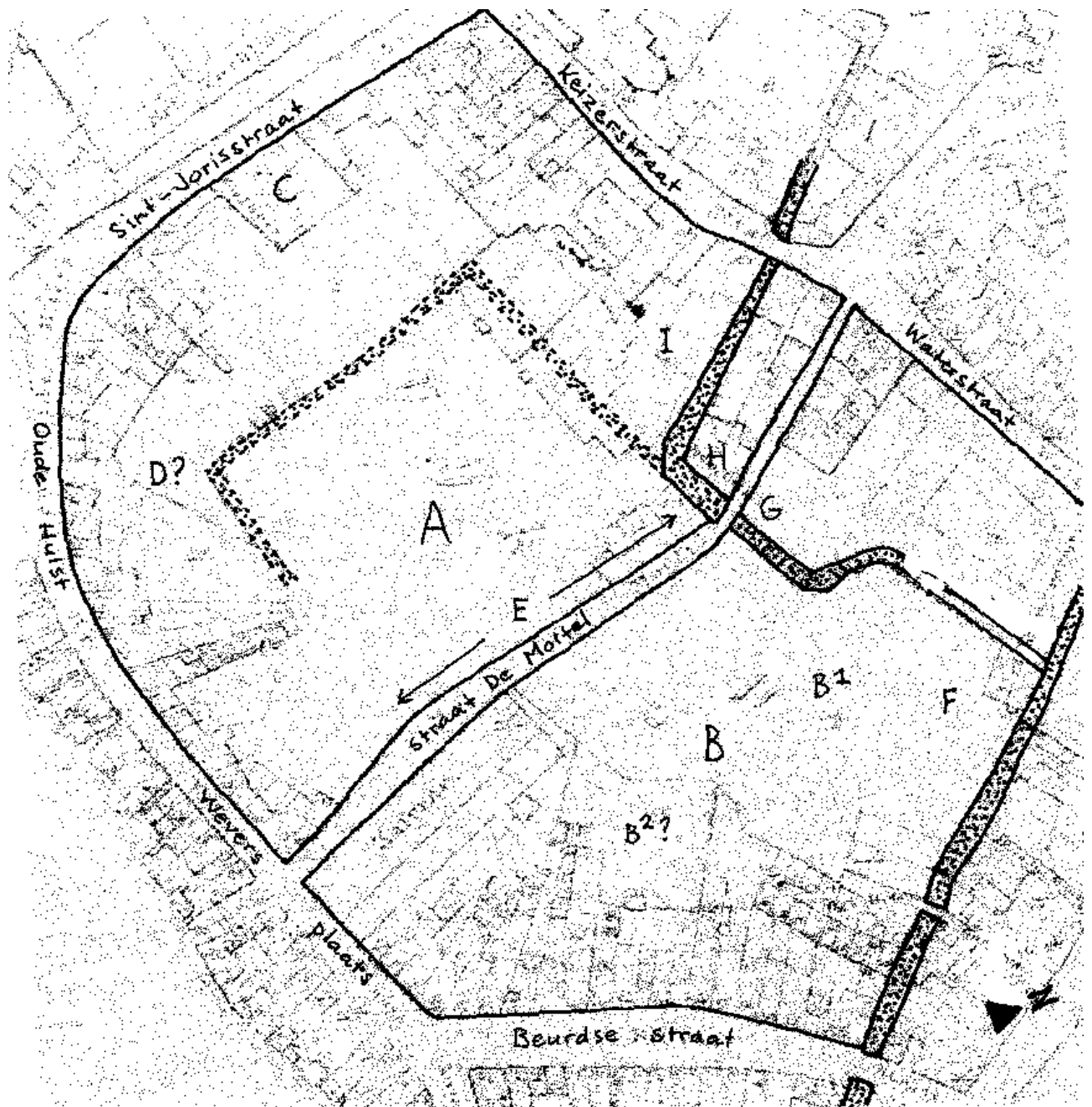
In het begin van de veertiende eeuw was het Mortelgebied met de daar aanwezige bebouwing in het bezit van Aart Aartsz. van Beek. Deze had een zoon Hendrik³ en vier dochters, Heilwig, Liesbet, Luitgard en Katelijjn.

1 R. 1179, f. 292v.: *Arnoldus de Beke, filius naturalis etc. (= Arnoldi de Beke, presbiteri), peciam hereditatis sitam in Buscoducis ad vicum tendentem a ponte dicto Loeffbrugge versus vicum dictum Huls in hereditate² dicta Mortel, ad primodictum Arnoldum spectante, ultra pontem dicti Arnoldi ibidem consistentem inter aquam communem ibidem ex uno et inter reliquam hereditatem dicti Arnoldi ex alio, et que pecia hereditatis continet xl pedatas in latitudine, mensurando a dicta communi aqua versus vicum dictum Buerde, et tendit a dicto ponte retrorsum versus hereditatem bagardorum usque ad quoddam (domistadium²)^a spectans ad dictum Arnoldum, cum iure utendi dicto fossato, scilicet idem fossatum non replendo, simul cum iure utendi via predicti Arnoldi, tendente a communi platea per dictum pontem in dicto loco Mortel vocato, ut dicebat, vendidit michi ad opus Arnoldi de Scijnle, filii quondam domini Leonii de Scijnle - - -, exceptis duobus grossis antiquis dicto venditori exinde solvendis. Testes Penu et Steenwech. Datum dominicam post Egidii.*

^a Dit woord ontbreekt.

2 In een oorkonde van 11 mei 1475 (GAHt, R. 1244, f. 203v.), waarin de gedeeltelijke tekst van een veertiende-eeuwse oorkonde is opgenomen, wordt gezegd dat het gebied omgracht is (*prout huiusmodi hereditates die Mortel vocatas ibidem sunt situate et circumfossate* en verderop *cum fossatis circum circa dictas hereditates die Mortel communiter vocatas situatis et ad easdem hereditates die Mortel vocatas de iure spectantibus*).

3 Deze verdwijnt snel uit het zicht. Op 12 november 1394 verkreeg hij nog een cijns uit een kamer in de Waterstraat van zijn vader (GAHt, Rijke Claren 43, f. 213v.-214), welke cijns hij op 20 februari 1403 overdroeg aan het Sint-Claraklooster (ald. 214-214v. en R. 1183, f. 46v.). Hij nam deel aan een erfdeling met zijn zusters Luitgard en Heilwig en de erfgenamen van zijn zuster Liesbet op 17 juni 1410 (BHIC, Jezuiten 77, reg. 4), maar kreeg hierbij merkwaaardigerwijs geen goederen of rechten toebedeeld. Hierna ben ik hem niet meer in de bronnen betreffende de Mortel tegengekomen.

Legenda

- A westelijke helft tuin*
- B oostelijke helft tuin B¹ noordelijk deel B²? zuidelijk deel*
- C Uter-Oisterwijkghasthuis*
- D? Vermoedelijke plaats van het Aart-Berwoutghasthuis*
- E in 1489 verkavelde erven*
- F Begardenklooster*
- G mansio van Aart van Beek*
- H woonhuis van Aart van Beek*
- I mansio van onder andere de abdij van Tongerlo, later de heer van Zevenbergen*

Fragmentgenealogie

Aart Aartsz. van Beek, hieruit:

- Hendrik
- Luitgard, tr. Jan Lodewijksz. van Kraandonk
- Heilwig, tr. Ingram Robbrechtsz. van Deurne
- Katelijjn, tr. Peter Polslauwer, hieruit:
 - Katelijjn, tr. Hendrik Zweerdveger
 - Heilwig, tr. Willem van Megen bastaard
 - Mechteld, tr. Filips van Heesterbeek
 - Beatrijs, tr. Godschalk Bekker
- Liesbet, tr. Jacob Goes, hieruit:
 - Jacob
 - Aart
 - Hendrik

Op 17 juni 1410 vond deling plaats van ‘de *mansio* met zijn toebehoren gewoonlijk *die Mortel* geheten van wijlen Aart voornoemd, gelegen in ’s-Hertogenbosch bij de brug gewoonlijk geheten *die Coninxbrugge*, en van de huizen en kameren die van wijlen Aart waren in de tijd van zijn overlijden, aldaar bij en vóór de voornoemde *mansio* gelegen’. Vóór de *mansio* wil zeggen aan de zuidzijde van de Keizerstraat en de Waterstraat naast de straat De Mortel.

Aan Heilwig, gehuwd met Ingram van Deurne, en de kinderen van Peter Polslauwer en van Katelijjn Aartsdochter van Beek vielen hierbij ten deel:

- huis en erf naast de Koningsbrug en een kamer bij de straat naast de stijl van de poort van de *mansio* naar de Sint-Joriskapel toe;
- en een huis en tuin tussen erf van Heimerik Groy met een water ertussen en tussen de weg gemaakt uit erf van genoemde wijlen Aart van Beek, welke huis, erf en tuin strekken tot aan het water;
- ook de helft van de grote tuin van wijlen Aart van Beek gelegen naar het erf van Heimerik Groy toe (dit wil zeggen de helft ten westen van de straat De Mortel).

Aan Luitgard en de kinderen van Jacob Goes en van Liesbet Aartsdochter van Beek vielen ten deel:

- een kamer naast de stijl van de poort naar de Verwerstraat toe met beide stijlen van de poort en de zolder boven de straat;
- en een huis, erf en tuin tussen genoemde weg en erf van Jordaan Aart Tielkens, strekkende tot aan het water, en de helft van de grote tuin over het water naar de begarden toe (dus het deel ten oosten van de straat De Mortel).¹

1 BHIC, Jezüieten 77, reg. 4 (17 juni 1410). In mijn verslag ‘Addenda’ (Mortelproject IV) 18-19, nt. 1, is in de tekst een tekstregel weggefallen, een veel voorkomende kopiïstfout. Vandaar volgt hier nogmaals de volledige tekst: *Henricus dictus de Beke et Luytgardis eius soror, liberi quondam Arnoldi dicti de Beke, filii naturalis domini quondam Arnoldi de Beke presbiteri, cum tutore dicte Luytgardis ad hoc ab ea electo et ei a iudice rite dato, Yngramus filius quondam Robberti dicti van Duerne, maritus et tutor legitimus ut asserebat Heilwigis sue uxoris, filie dicti quondam Arnoldi, Henricus Sweirtvegher, maritus et tutor legitimus ut asserebat Katherine sue uxoris, Willelmus dictus de Meghen bastart, maritus et tutor legitimus ut asserebat Heilwigis sue uxoris, Philippus dictus de Heesterbeke, maritus et tutor legitimus ut asserebat Mechtildis sue uxoris, et Godescalcus dictus Becker, maritus et tutor legitimus ut asserebat Beatricis sue uxoris, filiarum quondam Petri Polslauwer, ab eodem Petro et quondam Katherine sua uxore, filia dicti quondam Arnoldi de Beke pariter genitarum, pro seipsis, atque Iacobus Goes ex parte et nomine quorumcumque eius liberorum, ab ipso Iacobo et quondam Elizabeth sua uxore, filia dicti quondam Arnoldi pariter genitorum, pro seipsis, atque Iacobus Goes ex parte et nomine quorumcumque eius liberorum, ab ipso Iacobo et quondam Elizabet sua uxore, filia dicti*

quondam Arnoldi pariter genitorum, palam recognoverunt se divisionem hereditariam mutuo fecisse de mansione cum suis attinentiis communiter die Mortel vocata quondam Arnoldi predicti, sita in Buscoducis iuxta pontem dictum communiter die Coninxbrugge, atque de domibus et cameris que fuerant dicti quondam Arnoldi tempore decessus eius ibidem iuxta et ante predictam mansionem sitis. Mediante qua divisione domus et area sita contigue iuxta pontem predictum Coninxbrugge vocatum atque quedam camera cum eius fundo, sita iuxta communem plateam contigue iuxta stilum porte mansionis predictae, scilicet illa camera cum suo fundo que sita est a latere dicte porte versus capellam sancti Georgii, atque domus cum suo fundo et ortus situs inter hereditatem Heymerici Groy, quadam aqua interiacente, ex uno latere et inter viam ibidem ordinatam de hereditate dicti quondam Arnoldi de Beke ex alio latere, et qui domus, area et ortus tendunt retrorsum ad aquam; item medietas magni orti quondam Arnoldi de Beke, siti ibidem ultra aquam ibidem currentem, videlicet dividendo illum ortum cum suis fossatis ad ipsum pertinentibus in duas medietates equales, scilicet illa medietas que sita est versus hereditatem quamdam Iohannis dicti de Brolyo, nunc Heymerici Groy, ut ipsi dicebant, dicto Yngramo pro una medietate et dictis Henrico Sweirtvegher, Willelmo de Meghen, Philippo et Godescalco Becker (pro reliqua medietate)^a cessissent in partem, prout primodicti Henricus et Luytgardis cum dicto suo tutore ab ea electo pro se et dictus Iacobus Goes pro predictis suis liberis palam recognoverunt, super quibus bonis prefatis Yngramo ac generis quondam Petri Polslauwer in partem cassis primodicti Henricus et Luytgardis cum dicto suo tutore et Iacobus pro seipso et dictis suis liberis atque super toto iure eis et dictis liberis Iacobi Goes in premissis competente ad opus dictorum Yngrami et generorum dicti quondam Petri Polslauwer legitime et hereditarie renunciaverunt effestucando modo consueto, promittentes dicti Henricus de Beke et Luytgardis cum dicto eius tutore pro se et Iacobus Goes pro dictis suis liberis super se et bona sua omnia huiusmodi divisionem et renunciacionem ratas et firmas perpetue observare et obligationem ex parte eorum in premissis existentem predictis Yngramo et generis dicti quondam deponere omnino. Et mediante qua divisione quedam camera cum suo fundo, sita in latere dicte porte versus vicum dictum Colperstraet simul cum stilis ad utroque latere dicte porte stantibus atque cum solario in edificiis supra viam ibidem consistentibus, atque domus et area et ortus cum suis fundis, siti inter predictam viam ex uno et inter hereditatem Iordani filii Arnoldi Tielkini ex alio latere, tendentes retrorsum ad aquam ibidem fluentem, atque medietas dicti magni orti ultra aquam predictam siti, scilicet dividendo ipsum ortum in duas partes vel medietates equales, videlicet illam medietatem que sita est versus conventum bagardorum, ut ipsi dicebant, prefate Luytgardi pro una medietate atque dicti liberis Iacobi Goes, ab ipso Iacobo et dicta quondam Elizabeth sua uxore pariter genitis pro reliqua medietate cesserunt in partem, prout dicti Henricus de Beke, Yngramus, Henricus Sweirtvegher, Willelmus de Meghen, Philippus et Godescalcus palam recognoverunt, super quibus bonis sic prefate Luytgardi et dictis liberis Iacobi Goes in partem cassis ut premititur primodicti Henricus et Yngramus, Henricus Sweirtvegher, Willelmus, Philippus et Godescalcus atque super toto iure eis in eisdem boni competente ad opus dicte Luytgardis pro una medietate et ad opus dictorum liberorum dicti Iacobi pro reliqua medietate legitime et hereditarie renunciaverunt effestucando modo in talibus consueto, promittentes iamdicti Henricus, Yngramus et Henricus, Willelmus, Philippus et Godescalcus super se et bona sua omnia huiusmodi divisionem ac renunciacionem perpetue ratam^l et firmam^l servare et omnem obligationem ex parte eorum in eisdem bonis prefatis Luytgardi ac liberis Iacobi Goes in partem cassis existentem Luytgardi ac liberis Iacobi predictis deponere omnino, additis condicionibus sequentibus, primo videlicet quod dicta via erit ac permanebit perpetue communis Luytgardi predictae et dictis liberis Iacobi Goes atque Yngramo et heredibus quondam Petri Polslauwer predicti, et ipsa via habebit latitudinem ubique novem pedatarum minus tamen quarta parte unius pedate, mensurando linealiter inter predictos duos stilos dicte porte iuxta plateam stantes et iuxta duos palos citra aquam et contigue iuxta predictam aquam sitos; item quod edificia supra predictam viam edificata et edificanda distabunt undique undique a terra sursum supra viam predictam ad altitudinem novem et dimidie pedatarum; item quod dicti Luytgardis ac liberi Iacobi Goes solvent exnunc deinceps ac perpetue medietatem census domini nostri ducis ac aliorum censuum quos dictus quondam Arnoldus de Bekeolvere tenebatur decano et capitulo et quibusdam altaribus ecclesie de Buscoducis sic aut taliter quod Henrico de Beke, Yngramo predictis ac dictis Henrico, Willelmo, Philippo et Godescalco generis dicti quondam Petri ac ad et supra reliquas eorum hereditates dampna exinde non eveniant in futurum; item quod predicti Yngramus, Henricus Sweirtvegher, Willelmus, Philippus et Godescalcus reliquam medietatem iamdictorum censuum taliter ac sic solvent quod prefatis Luytgardi ac liberis dicti Iacobi ac^l ad et supra reliquas eorum hereditates dampna exinde non eveniant in futurum; item quod dicte partes inter duos palos predictos facient seu fieri procurabunt unum novem pontem ultra et supra communem aquam ibidem, quem pontem dicte partes sub eorum communibus expensis in bona et laudabili dispositione conservabunt, videlicet dicti Luytgardis et liberi Iacobi Goes pro una medietate et dicti Yngramus et generi dicti quondam Petri pro reliqua medietate, prout ipse partes predictae mutuo recognoverunt et sibi mutuo cum tutore dicte Luytgardis sub obligatione premissorum bonorum

De eerste kavel bevatte dus goederen ten westen van de straat De Mortel en de tweede kavel ten oosten van die straat. Hendrik zoon van Aart Aartsz. van Beek ontving bij deze erfdeling niets. Hij zal andere goederen van zijn vader geërfd hebben.

Op 20 maart 1411 vond een verdere deling plaats van ‘de helft van de erven van genoemde wijlen Aart, gewoonlijk *die Mortel* genoemd, namelijk van die helft welke gelegen is naar de erven van Jordaan Aart Tielkensch., strekkende lijnrecht van de openbare straat tot aan het openbare water aldaar liggend, en van de helft van de grote tuin van dezelfde wijlen Aart van Beek, aldaar gelegen over het voornoemde water, en welke helft van de tuin strekt vanaf zekere openbare weg aldaar gelegen en vastgesteld in de eerstgenoemde erven tot aan erf van voornoemde Jordaan en zekere andere burens aldaar’. Het ging hierbij dus om het gebied ten oosten van de straat De Mortel.

Bij deze deling vielen ten deel aan de kinderen van Jacob Goes en Liesbet Aartsdochter van Beek:

- een kamer van Aart naast de poort en een tuintje achter die kamer;
- een huisje met een leeg erf achter dat huisje, zich uitstrekkend vanaf de straat tot het grote huis van de *mansio*.

Aan Luitgard viel ten deel:

- het grote huis van de *mansio*
- en de helft van de grote tuin aldaar over het water.¹ Met deze helft is het hele oostelijke deel van de tuin bedoeld, dus het deel ten oosten van de straat De Mortel, in tegenstelling tot het westelijk deel, dat bij de eerdere deling in het bezit was gekomen van Ingram van Deurne.

Ik meen uit het bovenstaande te mogen opmaken dat de *mansio* ten oosten van de straat De Mortel stond, en wel noordelijk langs de Diezetak – dit wil zeggen achter het voormalig Rijksarchief Waterstraat 20. Op deze plaats laat een zeventiende-eeuwse afbeelding van het jezuïetencollege een groot gebouw zien met onder meer de infirmerie, bakkerij, keuken, voorraadkamer en kelder.

In mijn vorige verslag situeerde ik deze *mansio* ten onrechte ten westen van de straat De Mortel. Ik verwarde haar met het huis waarin Aart van Beek woonde en dat hij op 14 januari 1391 aan Dirk Rover, ridder, verhuurde. Dit huis, samen met andere bebouwing waarschijnlijk een boerderij, stond **tegenover** de *mansio* aan de westkant van de straat De Mortel.² Het is het huis en de tuin die bij de deling in 1410 aan Heilwig en Katelijn en

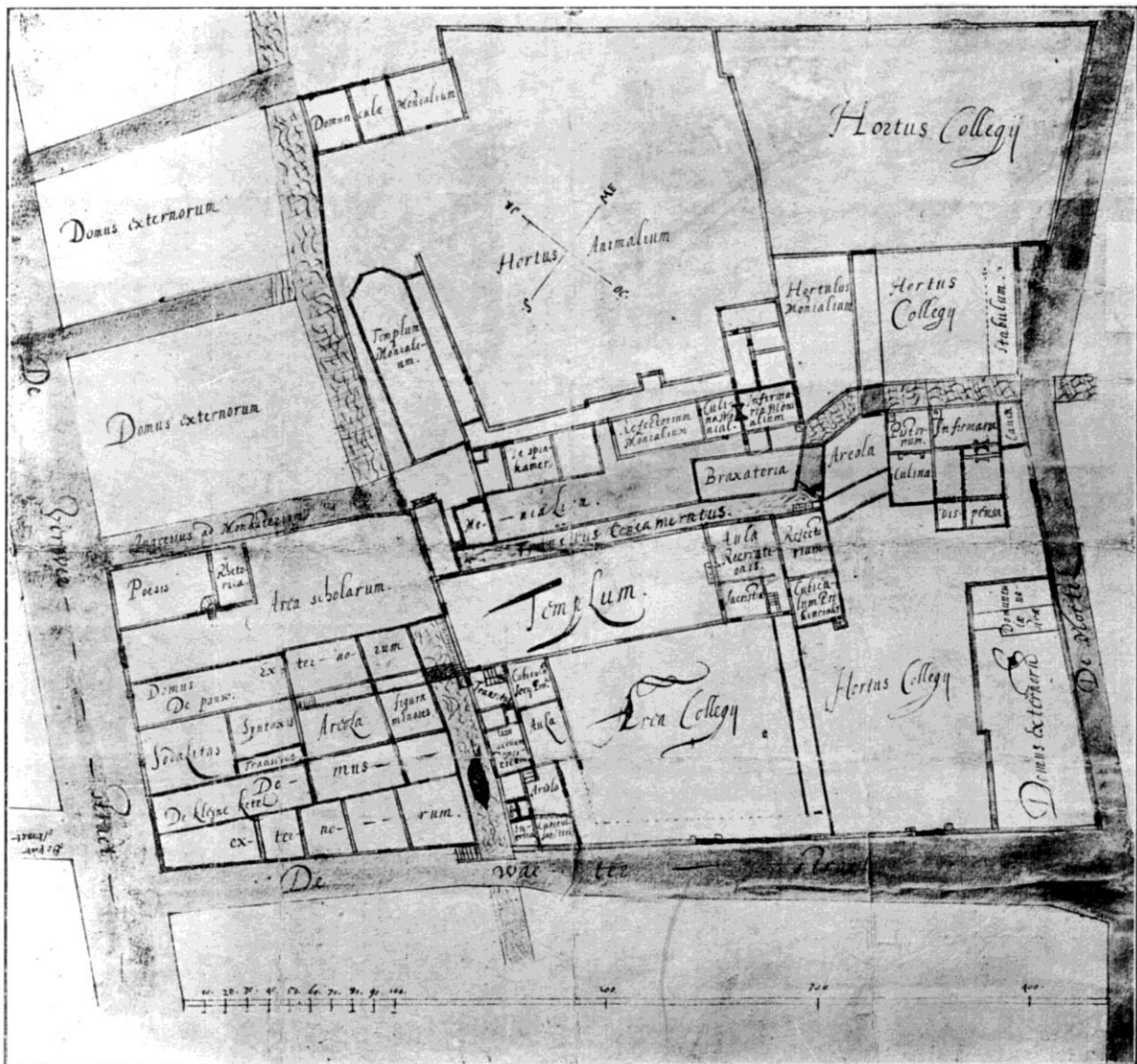
eis in partem cessorum repromiserunt. Testes interfuerunt scabini in Buscoducis Iacobus de Neynsel et Willelmus Broeder. Datum feria tertia post festum beati Viti martiris anno Domini millesimo quadringentesimodecimo.

^a Deze woorden ontbreken. Zie echter de passage betreffende de andere helft van de tuin.

1 BHIC, Jezuiten 77, reg. 6 (20 maart 1411).

2 R. 1178, blz. 340: *Dictus Arnoldus, filius naturalis (= Arnoldi de Beke, presbiteri), suam domum habitacionis et aream sitam in Buscoducis in loco dicto die Mortel in latere versus hereditatem Iohannis de Brolyo, in qua scilicet domo dictus Arnoldus ad presens moratur, atque stabulum eidem domo adiacente in latere eiusdem domus versus Forum de Buscoducis, et cum orto eidem domo adiacente in latere eiusdem domus versus locum dictum Buerde inter eundem domum ex uno et inter aquam ibidem currentem ex alio, prout huiusmodi ortus infra vallum dictum gelijnt ibidem est situs, atque domum dictam koeken atque stabulum ac tigurium dictum berch dicti Arnoldi, sitas ibidem in opposito dicte domus habitacionis iuxta hereditatem Iohannis Venneken, ut dicebat, locavit domino Theoderico Rover, militi, ab eodem ad spacium sex annorum post festum nativitatis Iohannis proxime futurum sine medio sequentium libere possidendam - - -, tali condicione (quod)^a via consistens ibidem et tendens ibidem a communi platea retrorsum ultra pontem ibidem et ad ortum magnum dicti Arnoldi erit et permanebit dicto spacio pendente communis dicto domino Theoderico, dicto Arnoldo et quibuscumque aliis personis qui aliquod vel aliqua conducerunt vel conducet seu acquisierunt vel*

echtgenoten ten deel vielen. In 1414 werd over dit complex gesproken van een huis met zijn ondergrond en aanliggend erf, gelegen in de *mansio* geheten de Mortel.¹ Later kwamen dit huis met zijn ondergrond en aanliggend erf aan Aart Ingramsz. van Deurne.² Het gaat hierbij onmiskenbaar om het huis De Oude Munt, later de synagoge.³

Zeventiende-eeuwse afbeelding van het Jezuïetencollege. Het gebouw midden rechts op de afbeelding langs de straat De Mortel en de Dieze is waarschijnlijk de mansio van Aart van Beek.

acquisieret de hereditatibus et ortis dicti Arnoldi ibidem sitis tociens quotiens eis videbunt expedire huiusmodi via utendi. Testes, datum supra (= sabbato post octavas Epiphanye).

^a Dit woord ontbreekt.

1 R. 1188, f. 366: *Philippus de Heesterbeke hereditarium censum trium librarum monete, quem censum Yngramus filius quondam Robberti van Duerne promiserat se soluturum dicto Philippo hereditarie nativitatibus Domini de et ex domo cum suo fundo et area sibi adiacente, sita in Buscoducis in mansione dicta die Mortel quondam Arnoldi de Beke inter hereditatem quondam Iohannis de Brolyo, nunc Heymerici Groy, quadam communi aqua interiacente, ex uno et inter viam ibidem ordinatam de hereditate eiusdem quondam Arnoldi ex alio, prout in litteris, hereditarie supportavit dicto Yngramo - - -. Datum tertia die marcii, sabbato post Invocavit.*

2 Zie verder over dit complex mijn verslag 'Magnus ortus' (Mortelproject III) 17-20.

3 Van Sasse van Ysselt, *Voornamen huizen en gebouwen van 's Hertogenbosch* II, 50-59.

De tuin ten westen van de straat De Mortel

De westelijke helft van de grote tuin De Mortel is pas aan het eind van de vijftiende eeuw, vanaf 1489, verkaveld in kleinere percelen.¹ Deze helft was toen in het bezit van de drie kinderen van Aart Ingrams. van Deurne goudsmid: Robbrecht; Mechteld, gehuwd met Cornelis Aartsz. Coelborner; en Heilwig, gehuwd met Wouter Jacobsz. van Brede.

De percelen werden uitgezet vanaf de straat De Mortel – van de meeste wordt de breedte genoemd – en vandaar lijnrecht 80 voet (22,96 m) naar achteren en zich verder uitstrekkend. De erven A tot en met F strekten zich uit tot aan erf van de abdij Tongerlo, dit wil zeggen het oostelijk deel van het latere Hof van Zevenbergen. De erven G en H strekten zich ook uit tot het Uter-Oisterwijkghasthuis en anderen (Sint-Jorisstraat 68 en volgende), erf I tot erf van Jan Graats en erf van het Aart-Berwoutsgasthuis aan de Oude Hulst (het precieze nummer is niet bekend).

Ik heb de erven, vanaf de Dieze in het noorden naar het zuiden toe, gemarkeerd met de letters A tot en met I:

A. (74 voet breed; tussen hoek van muur van stenen huis en erf Laureis van de Hout)
erfgenamen Aart van Deurne 1489.09.09 >

Wouter van Brede

A1. (noordelijk deel; 26 voet breed; tussen hoek van muur stenen huis en erf Wouter van Brede)

Wouter van Brede 1492.11.27 >

Hendrik Loden

zijn weduwe Liesbet en anderen 1499.06.19 >

Jan Kanapart 1501.12.19 >

Cornelis van Bergen

A2. (zuidelijk deel; 48 voet breed; tussen erf van Hendrik Loden en erf van Laureis van den Hout)

Wouter van Brede 1494.02.07 >

Cornelis van Bergen

B. (48 voet breed; tussen erf Wouter van Brede en erf Jan Nijs)
erfgenamen Aart van Deurne 1489.09.10 >

Laureis van den Hout 1498.08.30 >

Cornelis van Bergen

C. (24 voet breed; tussen erf Laureis van den Hout en erf Jan Koyt(er))
erfgenamen Aart van Deurne 1489.09.10 >

Jan Nijs 1498.08.17 >

Cornelis van Bergen

D. (24 voet breed; tussen erf Jan Nijs en erf Hendrik sGraten)
erfgenamen Aart van Deurne 1489.09.10 >

Jan Koyt(er) 1498.08.17 >

Cornelis van Bergen

1 Voor de vroegere geschiedenis zie 'Addenda', 5-8.

E. (24 voet breed; tussen erf Jan Koyt en erf Cornelis Coelborner)
erfgenamen Aart van Deurne 1489.09.10 >
Hendrik sGraten

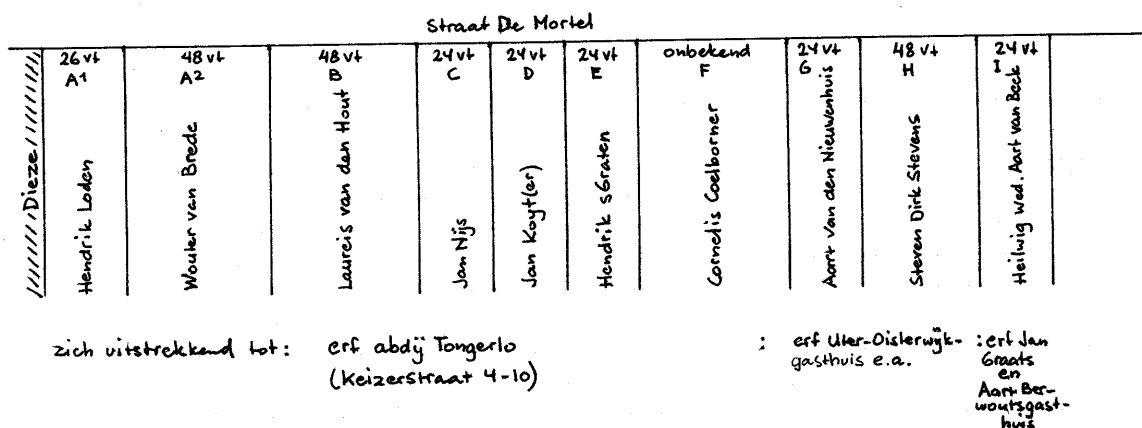
F. (onbekende breedte; tussen erf van Hendrik sGraten en ??)
erfgenamen Aart van Deurne 1489.09.11 >
Cornelis Coelborner 1499.07.26 >
Cornelis van Bergen

G. (24 voet breed; tussen erf van Cornelis Coelborner en van Steven Dirk Stevens)
erfgenamen Aart van Deurne 1489.10.06 >
Aart van den Nieuwenhuis 1498.07.23 >
Cornelis van Bergen

H. (48 voet breed; tussen erf van Heilwig weduwe Aart van Beek en van Aart van den Nieuwenhuis)
erfgenamen Aart van Deurne 1489.10.06 >
Steven Dirk Stevens

I. (24 voet breed; tussen erf van Steven Dirk Stevens aan de ene en erf van de stad, van Katelijne van Hedel, het Zekkerstraatje en erf van Roelof Thijs aan de andere zijde)
erfgenamen Aart van Deurne 1489.09.11 >
Heilwig weduwe Aart van Beek¹

Schematisch ziet er dit als volgt uit:

De tuin ten oosten van de straat De Mortel

Bij de hierboven genoemde erfdeling van 20 maart 1411 verkreeg Luitgard Aartsdochter van Beek, die al in het bezit was van de *mansio*, ook de oostelijke helft van de tuin toebedeeld. Luitgard trouwde met Jan Lodewijksz. van Kraandonk, die in 1475 nog in leven was. Tussen dit jaar en 6 juli 1481 is de helft van de tuin in het bezit gekomen van de begarden. Op 24 september 1486 droeg het klooster het zuidelijk deel van de oostelijke helft van de tuin over

1 Zie 'Magnus ortus', 22-29. Enkele daar vermelde inzichten zijn in dit verslag aangepast.

aan de stad, die ze bestemde voor het plaatsen van lakenramen.¹

1 R. 1255, f. 340v.-342: *Notum sit universis quod cum Hermannus filius quondam Wijnrici de Oyen domum et aream ad se spectantem, sitam in Buscoducis in vico tendente a quodam ponte dicto communiter des Coninxbrugge versus pontem dictum communiter Loefs brugge inter hereditatem quondam Iohannis de Gestel ex uno et inter quandam communem aquam ibidem ex alio, cum omnibus et singulis hereditatibus retro dictam domum et aream situatis, dictis communiter die Mortel, ad dictam domum et aream spectantibus, prout huiusmodi hereditates die Mortel communiter vocatis ibidem sunt situate et circumfossate, simul cum fossatis circum circa¹ dictas hereditates die Mortel vocatas situatis et ad easdem hereditates dictas die Mortel vocatas de iure spectantibus, hereditarie vendidisset Arnolde de Beke, filio naturali quondam domini Arnolde de Beke, presbiteri, prout in litteris; et cum deinde Henricus de Beke et Luytgardus eius soror, liberi quondam Arnolde de Beke, filii naturalis quondam domini Arnolde de Beke, presbiteri, unacum aliis suis coheredibus palam recognovissent se quandam divisionem hereditariam mutuo fecisse de mansione cum suis attinentiis communiter die Mortel vocatis quondam Arnolde predicti, sitis in Buscoducis iuxta pontem dictum communiter die Coninxbrugge atque de domibus et cameris que fuerant dicti quondam Arnolde tempore decessus eius ibidem iuxta et ante predictam mansionem sitis, et mediante qua divisione inter cetera quedam camera cum suo fundo, sita a latere dicte porte¹ versus vicum die Colperstraet, simul cum stilis ab utroque latere dicte porte stantibus atque cum solario et edificiis supra viam ibidem consistentibus, atque domus et area et ortus cum suis fundis, siti inter predictam viam ex uno et inter hereditatem Iordani filii Arnolde Tielkini ex alio, atque medietas cuiusdam magni orti ultra aquam ibidem siti, scilicet dividendo ipsum ortum in duas partes vel medietates equales, videlicet illa medietas que sita est versus conventum bogardorum prefati Luytgardi pro una medietate et liberis Iacobi Goes pro reliqua medietate in partem cessissent, prout in litteris divisionis scabinorum de Buscoducis super hoc confectis plenius continetur; cumque vero dumtaxat eadem medietas magni orti predicti diversis mediis² et supportacionibus inter nevieritibus² demississet postmodum ad conventum fratrum bogardorum pretactum¹ iuxta continentiam quarundam diversarum aliarum litterarum desuper confectarum; quarum quidem litterarum vigore ipsa medietas magni orti pretacti den Mortel vocati ad eundem conventum pronunc spectare dinoscitur, ut dicebatur; constituti igitur coram scabinis infrascriptis fratres Iohannes de Peer, minister, Willelmus de Rueremunda, Symon de Zoemeren, Adam de Peer, Nycolaus de Dumo et Anthonius Scriniparis de monte sancte Geertrudis, presbiteri, necnon Iohannes Gheynster, Coenrardus de Goch et Adrianus de monte sancte Geertrudis, laici, pronunc conventuales dicti conventus fratrum bogardorum^{3a} regule sancti Francisci, siti ibidem iuxta vicum Tinctorum, nomine et ex parte eorum et dicti conventus et quorumcumque aliorum conventualium eiusdem conventus presentium et futurorum, potentes ad infrascripta ut dicebant, maiorem partem seu porcionem sumptam de eadem medietate dicti magni orti, illam scilicet maiorem partem sue porcionem eiusdem medietatis dicti magni orti que sita est ibidem ad finem versus austrum inter reliquam medietatem dicti magni orti den Mortel vocati, quodam communi via sumpta de hac medietate per opidem ibidem ordinata et reservata que tendit per et trans hanc medietatem, quodam novo muro lapideo per opidum ibidem nuperrime situato interiacente, ex uno et inter hereditatem dicti conventus, quodam muro lapideo een heymmuer communiter vocato eiusdem conventus interiacente, necnon hereditates diversorum vicinorum vander Boertscher straten ex alio, tendentem a residuo seu reliqua minori parte dicte medietatis dicti magni orti per dictum conventum in hiis reservatis, quodam alio novo muro lapideo transversali, eciam per ipsum opidum ibidem noviter constructo interiacente retrorsum usque ad hereditates Iohannis Oems iunioris et quorundam aliorum vicinorum ibidem, quemadmodum primodicta pars seu porcio dicte medietatis magni orti den Mortel vocati ibidem pronunc sita est et per dictos muros ibidem divisa et palata iacet, simul cum via predicta et cum integro novo muro predicto et cum medietate dicti muri transversali in² reliqua vero medietate eiusdem muri dicto conventui in hiis reservata, simul eciam cum reliquis iuribus et attinentiis supradicte maioris partis seu porcionis medietatis dicti magni orti ac vie predicte singulis et universis, ut dicebant, hereditarie supportaverunt michi ad opus opidi de Buscoducis, cum litteris, aliis et iure occasionis - - -, hoc tamen adiecto et in premissis condicionato quod dictum opidum annuatim exinde solvet ac solvere tenebitur census fundi domino nostri regi hereditarium census trium et domidii librarum monete capitulo ecclesie sancti Iohannis evangeliste in Buscoducis et hereditarium census dimidie libre dicte monete fabrice eiusdem ecclesie ex premissis annuatim e iure solvendis, ut dicebant - - -, condicionibus infrascriptis in hiis tamen annexis ac partibus hincinde salvis et reservatis. Item in primis vero condicionatum est quod dicta maior pars seu porcio medietatis dicti orti citius quo commode fieri poterit applicari debeat ad usum et commodum officii textorum laneorum in profectum tamen rei publice istius opidi, videlicet in locum ubi reponi debeant pannitensoria dicta die laken ramen, hoc tamen salvo, in casu quo res illa de huiusmodi pannitensoriis propter aliquam causam repugnantis² progressum non habuerit, quod extunc et in illa casu nec per opidum nec per quicumque alium in eodem loco, ymmo, nil quicquam attemptari seu exerceri debeat quacumque occasione quod² eum² sit aut*

Waarschijnlijk op 18 december 1489 – opmerkelijk omdat toen ook de westelijke helft van de oorspronkelijke tuin verkaveld werd – verkocht de stad minstens zeven percelen aan particulieren. Als verkrijgers worden hierbij, ook als belendingen, genoemd: Jacob Hendriksz. Donk, Wouter Jansz. Ooms, Klaas Koel van Orthen, Gerit van Amstel, Jan Hendriksz. de Haas, Jan Jansz. Ooms en Aart Jansz. wolwever. De erven grensden ook aan erven van Frank Klaasz. Post, de kinderen van Wouter van der Stappen, Hendrik Ooms, Dirk Colen, Thomas van der Rullen, heer Jan Zerijs, Berend Pas, Peter Martens, Gerit Zerijs, Thomas Kusters, Dirk Dirksz. van den Woude, Roelof Gijsberts, Anthonis Zeris en Hendrik van Valkenburg. De meeste van deze bezitters van erven gingen in 1496 tot een ruilverkaveling van stukjes erf over.¹ Over de precieze situering is op dit moment nog niets te zeggen. Uit het cijnsregister van 1520 kan worden afgeleid dat een aantal van de hierboven genoemde bezitters waren van percelen aan de noordkant van de Weversplaats en de Beurdestraat: Frank Post, Roelof Gijsberts, Berend Pas, Aart Jansz., Hendrik Valkenburg, Thomas de Koster, Jan Ooms, Klaas van Orthen, Thomas van der Rullen, Dirk Colen en Hendrik Ooms.²

Juist naar dit gebied zal binnenkort een uitgebreid archiefonderzoek worden ingesteld. Mogelijk kan hierna meer zekerheid over de ligging van de percelen in het zuidelijk deel van het oostelijk deel van het gebied de Mortel worden verkregen.

cedere seu redividare poterit quovismodo in aliquod detrimentum seu gravamen dicti conventus fratrum bogardorum ibidem contigue adiacentis aut in aliquam turbacionem seu molestacionem fratrum in eodem conventu pro tempore residentium, hoc eciam salvo in casu quo in eodem loco imposterum nonnulla² construuntur edificia, si que aut qualia fuerint, quod extunc et in eodem casu huiusmodi edificia de et a muro dicto heymmuer dicti conventus ibidem contigue adiacente, ymmo, utrobis² habebunt equalem distanciam, videlicet ad spacium quatuor decim pedatarum dictarum hamervoet et non minus. Insuper condicinatum est in premissis quod secundodictus murus, videlicet murus interstitialis per dictum opidum ibidem noviter edificatus, exnunc deinceps perpetue erit communis opido et conventui predictis, et quod nichilominus dictus conventus eundem murum suis propriis expensis et absque expensis dicti opidi exnunc deinceps perpetuo¹ in bona et laudabili dispositione tenebit et observabit tenereque et observare tenebitur. Postremo vero adhuc condicionatum est in premissis quod dictus conventus suis propriis et absque expensis dicti opidi ad et supra quandam communem aquam ibidem decurrentem, videlicet incipiendo ad finem medietatis dicti magni orti inter eandem aquam ex uno et inter reliquam partem aut residuum medietatis dicti orti, per dictum conventum in hiis ut premittitur reservatis ex alio, constituet aut constituti procurabit unum laudabile edificium lapideum, steenen warff communiter vocatum, tendens a quodam ponte, dat Mortel brugsken vocato, versus dictum conventum, videlicet usque ad murum eiusdem conventus, ac quod² idem edificium lapideum, steenen warff vocatum, idem conventus expensis suis propriis in huiusmodi bona et laudabili dispositione perpetue observabit observareque tenebitur, sic et taliter quod dicto opido in decursu sue aque pretacte incommoda seu impedimenta exinde non eveniant quovismodo in futurum - - -. Datum xxiiii^a septembris.

Dicti fratres reservaverunt antiquas litteras et opidum recepit vidimus, dumtaxat, ex quadam littera originali et eciam ex littera divisionis hereditarie pretactis. Et partes hincinde fuerunt contenti.

Zie verder 'Addenda', 18-20.

1 'Addenda', 20-26.

2 ARA Brussel, Rekenkamers 45067, f. 72v.-73v.